

Uferthe

ירק מצו נע

246

אתם נצבים היום כלכם לפני ד' אלהיכם ראשיכם שבטיכם
ושטריכם כל איש ישראל (כט-ם)

1 תמיד היה משה מדבר תחילה אל הנשיאים ואחר-כך אל בני-ישראל
(רש"י בתחילת פרשת מטות), ואילו כאן פנה משה במישרין אל כל בני-
ישראל, כפי שנאמר לעיל: "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם"
(כט-א) ולא פנה אל הנשיאים לחוד.

①
האני
העני

6 על-כן אומר משה: "אתם נצבים היום כולכם" — ואין הבדל ביניכם
ובין הנשיאים, משום "לפני ד' אלהיכם". — שאתם נצבים לפני השם-
יתברך ואין אנו יודעים איפוא להבדיל, מי יותר חשוב ומי פחות חשוב
בעיניו. יתכן מאד כי זה שמוחזק בעינינו לראש ונשיא, פחות חשוב הוא
בעיני שמים מזה שמוחזק בעינינו לסתם יהודי פשוט. בשמים קיימים
חשבונות אחרים לחלוטין ואפשר כי באמת, "עליונים למטה ותחתונים
למעלה".

11 "ראשיכם שבטיכם וזקניכם ושטריכם" — כל אלה אינם אלא מנקודת-
המבט שלכם, כפי שרואה האדם מבחוץ, אולם לגבי השם-יתברך אפשר
שאינן הדברים כך כלל וכלל. לפיכך, שעה שאתם ניצבים, "לפני ד'
אלהיכם" — הרי אתם שווים כולכם זה לזה — "כל איש ישראל..."
(אלשיך)

*

14 זוהי גם הכוונה שבפסוק: "קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו"
(איוב ז-ט) — שם, בעולם העליון, מתברר מי היה באמת "קטן" ומי
היה באמת "גדול", ושם גם יתכן כי "ועבד חפשי מאדוניו" — אדם המוחזק

כאן לעבד, שפל, ונבזה, הנהו באמת יותר חפשי מזה שמוחזק כאן
לאדון... (שם)

21 הרבי ר' בונם מפשיסחה ז"ל אומר:

מן ההלכה צריך כל אדם ללמוד, לבל יחזיק טובה לעצמו ולבל יתגאה
בכך, שמוחזק הוא בעיני הבריות לצדיק גדול או לתלמיד-חכם, שכן
יתכן מאד כי בעיני שמים הפשוט שבבני-ישראל גדול הימנו.

22 שהרי הלכה היא, לענין שפיכות-דמים: "יהרג ואל יעבור" — שאם
אומרים לו לאדם מישראל: הרוג את חברך ואם לא — תיהרג אתה, עליו
למסור עצמו להריגה ואל יהרוג את חברו, לפי שאומרים לו: "מאי חזית
דדמא דידך סומק טפ"י" — מנין לך שדמך חשוב ואדום יותר בעיני שמים,
אולי דמו של פלוני חשוב ואדום יותר, (פסחים כ"ה).

23 ובכו, אם יאמרו לו לצדיק וגאון, ששמו מפורסם בכל העולם כגדול-
הדור, כי יהרוג יהודי פשוט והדיוט — הרי לפי ההלכה יהא עליו ליהרג
ולא להרוג את הלה, מפני אותו חשבון: אולי דמו של הלה חשוב יותר
בעיני שמים. הרי איפוא מכאן ראייה ברורה ביותר, כי הגדלות בעולם
הזה אין לה כל חשיבות מכרעת וכי למעלה במרום קיימים קניינים
ומאזניים אחרים לחלוטין כדי למדוד ולשקול גדלות ושפלות...

השפעת מראה העינים

1 שמעתי בשם הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצוק"ל, בשיחה על פרשת "נצבים",
בה האריך רבות בנושא ההשפעה הישירה, לעיתים אפילו הבלתי-מורגשת,
של ראיית הקלקול על נפש האדם. הנה משה רבינו לפני מותו, על סף כניסת בני ישראל
לארץ המובטחת, מתרה בבני ישראל פן בכניסתם לארץ ירדדו עד לכדי עבודת אלילים
מתועבת. אך קודם התראתו, חייב הוא הסבר לכלל ישראל, הכיצד עולה במחשבתו חשש
כה תמור, כי עלולים הם להגיע עד לכדי שפל רוחני שכזה. הרי מדבר הוא אל דור דעה,
דור המדבר. דור שראה במשך ארבעים שנה את הנהגת השי"ת עמו, על כל צעד ושעל.
דור אוכלי המן, אשר עמוד הענן הלך לפניו יומם ועמוד האש לילה. הייתכן שבבואם
אל ארץ הקודש, ישכחו את כל אשר נעשה עמם ויגיעו עד לכדי עבודת אלילים?

②
האני
העני

11

1 פותח משה רבינו ואומר: "כי אתם יזעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגויים אשר עברתם". גם אם היה זה בניגוד לרצונכם, במציאות הסתובבת ושהיתם בין עובדי אלילים. ראיתם את כל תועבותיהם, את שחיתותם המוסרית. "ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם" - בתחילה כאשר ראיתם אותם עובדים עבודת אלילים, השכלתם לחוש כי מדובר בשיקוצים וגילולים - "על שם שהם מאוסים בשקצים, מוסרתים ומאוסין כגללי" (רש"י). סלדתם בעליל מכל אשר ראיתם. חשתם בנפשכם תחושת גועל, דחייה, מיאוס, שאט נפש, מאלילים אלן. אך סבורים אתם כי אותה ראייה לא השפיעה עליכם? האם אתם חושבים כי עצם השהייה בין עובדי אלילים אלו, חדלי אנוש ומושחתים, לא הותירה רישום בנפשכם? טעות היא בידכם. כי אם בתחילה היו אלו "שקוציהם וגילוליהם", הרי לאחר זמן איבדתם תחושת קבס זו, ואותם אלילים הפכו "עץ ואבן". אמנם לא מושכים עדיין, אך כבר לא דוחים. וכאשר חלף עוד זמן, התחלפה אותה תחושה, עד שראיתם באותם אלילים מאוסים - "כסף זהב אשר עמם". הם כבר החלו לשאת חן בעיניכם. ייחסתם להם חשיבות.

(3)
pe

כך דרכה של הידרדרות מוסרית. בתחילה תחושת גועל וקבס, אחר כך ההרגל כבר מבטל תחושה זו, עד שהיא מתחלפת להרגשת חשיבות. זו גם דרכה של ההיסחפות כלפי מטה - "פן יש בכם איש או אשה" - זה מתחיל בבודדים, אחד מכאן ואחד משם. משולי המחנה. חסרי השפעה ממשית. אך אם לא בולמים זאת כבר בשלב זה, הרי זה מתקדם אל "משפחה", ובשלב מאוחר יותר "או שבט". זה מתחיל בסטייה קטנה - "אשר לבנו פונה היום מעם ד' אלקינו" - רק פנייה שולית, לעיתים אפילו בלתי מורגשת. אך אם לא מיישרים אותה מיידית הרי התוצאה הסופית היא: "ללכת לעבוד את אלהי הגויים ההם".

ראיית הרע, מותירה את רושמה בנפש. גם אם זה בתת-ההכרה, אין רושם זה פג. הנה לנו דוגמא מוחשית, מהלכה תמוהה-לכאורה, המופיעה בדברי רבותינו (מסכת שבועות לא, א). אם באים שני אנשים לדין, האחד לבוש בגד זול, שווה פרוטה, והשני לבוש איצטלא השווה מאה מנה, אסור לו לדיין לדון את הדין במצב זה. הברירה בידו להלביש גם את הדל בבגד שווה מאה מנה, או לחילופין - להורות לעשיר ללבוש בגד שווה פרוטה. ודבר תימה הוא - הרי לימדונו רבותינו (יבמות קט, ב), כי דיין היושב על כס המשפט, חייב לחוש "כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו" כל העת, ואם יטה חלילה את המשפט ולא ידון אותו לאמיתו, תיפול חרב זו ותבתק את גופו לשניים. ואם סבור הוא לרגע, כי לכל הפחות יזכה לחיי נצח, הרי - "גיהנום פתוחה לו מתחתיו" - ומייד, עם הטיית הדין, יפול לשאול תחתיה.

הנה לנו המחשה לאימת הדין בה צריך הדיין להיות שרוי, בעת שבעלי הדין באים לפניו למשפט. וכי יעלה על הדעת, כי בשל לבוש זה או אחר של אחד מבעלי הדין, יצא פסק דין מעוקל מתחת ידו של הדיין? יתירה מזו, וכי מה יועיל בעת שינוי הלבוש, והרי בעת שבאו השניים לפניו, הוא כבר ראה מי העשיר ומי העני, וכי אם יחליף העני את בגדיו הדלים בבגד שווה מאה מנה, ישכת הדיין את שראה קודם לכן? ברם זו כוחה של ראייה. היא משפיעה על נפש האדם, גם בלי ידיעתו. באופן טבעי הוא נמשך אחרי הלבוש בהידור, במכובדות, בחשיבות, וגם אם יתכווין בכל מאודו להוציא דין אמת לאמיתו, עלול הוא בתת-ההכרה לנטות אחרי אחד הצדדים. לכן, בשינוי הלבוש, גם אם אין בו שינוי הידיעה, יש השפעה על תת-ההכרה של הדיין, ושוב אין חשש פן בלי משים, בלי רצון, יטה את הדין.

כאמור, דברי אמת נוקבים אלו, שנאמרו מפיו של רבי שלום זצוק"ל, בשם רבותיו גדולי בעלי המוסר, באים ללמד שאל יאמר אדם "אני מחוסן", "עלי אין הדבר משפיע". בדור כה שפל, אשר ההתפלשות בסחי ומיאוס הם לחם חוקו, והפצת תועבותיו ברשות הרבים הפכה לאידיאולוגיה ואורח-חיים, החשש מפני ההשפעה ההרסנית, כבד ביותר. אנחנו רואים כבר היום את השוליים הפגועים, וצריכים לטכס עצות כיצד לחסום את הפרצות. עמלק, אבי אבות הקרירות הרוחנית, היה זה שביקש להחדיר את ארסו, דרך שולי המחנה. "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך". תקוותו היתה כי מן השוליים, יצליח לחדור אל המחנה פנימה. רק מלחמת חורמה חסרת פשרות, ביכולתה לבלום את הארס המחלחל. הבריחה אל המדבר, כעצת הרמב"ם, היא כיום העצה להינצל. המדבר של ימינו, אלו היכלי התורה, בתי הכנסיות ובתי המדרשות. לימוד התורה, קביעות העיתים לתורה, הן חומות המגן היחידות, שבכוון לבלום את השפעת הרחוב.

(2)

כי אתם ידעתם וגו' ותראו את שקוציהם (כט, טו"ט). וברשי: לפי שראיתם האומות עו"א ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם. פן יש בכם וגו'. לפיכך אני צריך להשיעכם.

בגמ' (תגיגה טו.) אמרו יסוד בענין תורה "שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז ונוחין לאבדן ככלי זכוכית". ואע"פ שגם כלי זכוכית יש להם תקנה, אבל נשברים הם לרסיסים, וגם דקים, אשר קשה כבר גם לאספסם. קשה מאוד לאדם להבנות, כמה יגיעות יוגע אדם עד שהוא בונה את עצמו, וכשהוא כבר על עמדתו, כשכבר קם בכל מרת קומתו, כי אז צריך הוא לידע כי בהתעייף עינים ואיננו! כרגע אחת, בפעולה כחוט השערה, והוא בסכנה להשבר לרסיסים, ידיעה זו צורך גדול היא לאדם, למען אמנם לעמוד על המשמר מן כל שבירה ואבדון.

(4)
מא?
תכר

הכלל ישראל נזדכרו ונתעלו לכל פסגת המרום - ביציאת מצרים על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, בקריעת ים סוף ואתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, ואחר כך כל המתן תורה, פנים בפנים דיבר ה' עמכם, אבל הלא דרך מסעיהם הרי עברו בקרב הגויים, וראו את שקוציהם ואת גלוליהם, והנה גם שקצו והמאיסו אותם בתכלית, - וכבר הצריך הקב"ה לעשות עמהם ברית חדשה, ברית באלה ושבועה, כי כבר לא בטוחים בעצמם!

יכול אדם להבנות היטב כל צרכו, ובטלטול אחד, בנסיעה אחת, והנה שבור ישחבר לרסיסים! יכול אדם להשקיע בהתבנויות עצמו עמל ויגיעה של "זמן" שלם, (בישיבה היה נקרא סדר הלימודים משך של חצי שנה בשם "זמן", והיה זה כפרק של תקופה שלמה של התעלות), וכששואלים אותו על מצב התעלותו, הוא גם משיב בשביעות רצון כי כ"ה הכל בסדר, אבל אחת היא אשר לא יודע, כי אין קצה להתעלות, ואין כל הבטחה למעמדה וקיומה, ידיעה זו הכרחית היא לאדם, למען ידע עד כמה צריך לשמירה. אשרי אדם מפחד תמיד, ואמרו ז"ל (ברכות ס.) הוא בדברי תורה כתיב.

ועוד ללמוד מכאן. מהו זה ענין של החזקת (אנהאלטען) ושמירת מעמד ההתעלות של האדם מנפילה, ומה המה הדברים המחזיקים (האלטען-אן) התעלויות האדם להיותם קיים ונאמן, הלא תורה לא חסרה להם לזה הדור המדבר, הנה מזה כי בלימוד תורה לבד לא מספיק להבטיח קיימות של האדם, אלא הוצרכו דוקא לכריתות ברית, וגם לא היה די באחת אשר מקודם, אלא לכריתות ברית עוד פעם, כריתות ברית מחדש, אחרי אשר עברו בקרב הגויים וגו'.

ועוד שנית לראות מכאן. הנהגה גדולה לשום עין ולב על כל תנועותיו של האדם. כזאת ראינו רק אצל גדולים, דרך אנשים גדולים לתת חשבון וערך לכל תנועה הכי קטנה שבהם. גדולים יודעים היטב כמה פועלת כל תנועה וזיו של

אדם, כל פניה ונטיה כל שהיא שבאדם, ביכלתה להפוך את האדם כל כולו עדי אובד. אדם הנוסע בדרך בעגלה, במיוחד בזמני חורף, עת הגריד שהארץ חלולה ומנוקבת, אשר בנקל עלולים פתאום להתהפך ממכשול אבנים וכזרות - הלה ודאי ישתמר ויזדהר מלהסיח דעת אף כרגע.

אמר הכתוב (לעיל ד, יט) "ופן תשא עיניך השמימה וראית וגו' ונדחת והשתחוית להם ועבדתם". ושאלה נשאלת מה זה אומר "ונדחת"? אנחנו מבינים והאזהרה על "והשתחוית" - שלא לעבוד עבודת אלילים, אבל מה כאן האזהרה על "ונדחת"? אלא כי אמנם כן, ב"ונדחת" לבד, שם כבר כל האבדון, "ונדחת" הוא, כאדם החולך בשוק ופתאום והנה נתקל באבן וכבר נפול יפול!

"ונדחת" הוא מלשון תקלה, וכן פירש האב"ע: "כאדם שידחה ויפול". ואולם מי הוא המדיח אותך? ומה המה האבנים הנתקלים בהן? אבל התירוץ הוא, כי אמנם רבים הם המדיחים, רבים וגם חזקים! התורה עושה עסק גדול והפלגה רבה מכל תנועת אדם, התורה עושה ענין גדול וערך רב לפעולת כל "דיחוי", חז ענין כל פרשתנו, מפחדת היא מכל מין "דיחויים" שהגיע להם, ומה המה? - ותראו את שקוציהם, וברשי: מאוסים כשקצים! ואת גלוליהם, וברשי: מוסרחים ומאוסין כגלל! הנה בהעברה לבריה, בראיה לבריה, ובאין ספק כי גם ירוק ירקן עליהם פעמים אין מספר, על מיאוסם ועל סרחונם אשר מסריח מרחוק, ועם כל זה וכבר הסכנה רבה, פן על ידי זה "נדחת", וכבר לכבו פונה היום מעם ה"א"!

וכבר אין עצה כי אם בכריתות ברית מחדש באלה ובשבועה, נורא ואיום באמת למתכוונ! אני באמת מפחד מלגלות לכם כל כך, אתם צעירים אתם, ומדברים כאלה עוד אפשר לקבל הפלה ושברון רוח, אולם צריכים ודאי להחזיק עצמן (ויך אנהאלטען) ולהיות חזק ואמין, אל להתפעל מאבני הנגף, סוכ"ס גם רבים הם הסומכים את האדם, הבא לטהר מסייעין אותו!

בימים אלה הבטתי ולמדתי רב התעוררות בספר יסוד ושורש העבודה. ואני משתומם נורא איך שצדיק קדוש זה חזר שם וחזר שוב ושוב, מגיד וחוזר ומגיד פעמים אין ספורות, בתוך כל הכוונות של התפלה לאמור: אני מאמין באמונה שלמה בבורא ית', אני מוכן ומקבל עלי למסור נפשי בכל מיתות שבעולם על הרוש שמו ית'. אני שמח שמחה עצומה מגודל חכמתו ית', אני מקבל עלי

(3)

לשמור תורתו ומצוותיו, אני מאמין באמונה שלמה בבריאתו של ה' ובהתגלותו של ה' באמונה שלמה בהאבות הק', ועוד ועוד כהנה קבלות כלליות, וקבלות פרטיות, וככה הוא חזר כן על זה במאות ואלפים פעמים, ולכאורה אחרי הגדתו על אמונתו בה' ית', והכנתו למסור נפשו על קדוש שמו ית', ועוד הגדות כהנה, פעם אחת או שתיים, מה התוספות כחזרתו על אותם הדברים עצמם בריבוי הפעמים!?

אולם כשתעינו בדבריו של זה הקדוש זצ"ל, הנה תראו כי אמנם בכל פעם ופעם היתה אצלו כל קבלה כמקבלה זה עתה מחדש, רגע אחת שעברה עליו הרגיש כבר צורך לקבלה חדשה, לכריתות ברית חדשה בינו ובין הקב"ה, כל ימיו לא היה רגע שבטח על עצמו, כל ימיו היה באימה ופחד על עצמו, לא האמין ולא סמך על קבלתו שמקודם, כי לעולם לא תדע מה מתרחש כרגע, מה מתרחש כמו התעיף עינים, וכותב שם בצוואתו לבניו, כי לולא עתירות תפלותיו בכל רגע אל הקב"ה לא היה יכול לו ליצר, זה ודאי אשר נאמר "אשרי אדם מיוחד תמיד" - תמיד דייקא! כי כן יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום (קידושין ל:). - ואעפ"כ, עם כל פחדו של זה הקדוש, ורוחו לא נפלה בקרכו! נשאר אותו ה"יסוד ושורש העבודה" כמאז ומקדם! וגם אדרבה, והיא הנותנת, אדם המחזיק עצמו (האלט זיך) תמיד, בבחינת ולא נסוג ממך (תהלים פ, יט) - לא מזיז מן המקום אפילו כחוט השערה, בגבורה ולא בשינה, לאלה ודאי ברית כרותה, הם בטח יתקיימו ויעמדו על כעמדם, כי ה' איתם. אולם "בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית" (קהלת י, יח), - אדם מתרפה, אדם שאינו מחזיק עצמו (האלט זיך ניט), כרגע והוא יורד ונופל, כרגע והוא משתבר לרסיסים, יתכן ואדם נצרך כן להתכונן ולהתקומם, פעמים רבות ביום אחד, וכן הוא העבודה כל ימי חייו, עד אמרם ז"ל (אבות ב, ד) אל תאמין בעצמך עד יום מותך. תמיד להיות יודע וערני על מצבו, ויהיה מצבו גדול שיהיה, כי מה לנו יותר רום המעלות מאשר היו דור המדבר, אחרי מעמד הר סיני, אחרי פנים כפנים דיבר ה' עמם, ובעברם איזה ישובים קטנים של גויים, וכבר הוצרכו לכריתות ברית חדשה, ומה יענו כבר הנוסעים לאמריקה וכדומה, ושבים אחרי כן לשיבתה, כמה מיני כריתות ברית וחזוקים הם כבר צריכים עד להתקומם ולהתעמר מחדש על מעמדם הראשון אחרי כל הדחיפות החזקות שמקבלים שמה, נורא המצב למתבונן.

5

הירא מן הדין - יזכה בו

והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי פי בשריות לבי אלף (כט, יח)

6

פרשיות נצבים וילך הן באמת פרשה אחת, אולם לפעמים מפרידים אותן לשתי פרשיות, בכדי שתהיה קריאת פרשת נצבים לפני ראש השנה דוקא, מפני שבפרשת נצבים ישנו מסר חשוב מאוד, הנחוץ לנו לקראת ר"ה.

תפארת ישראל

אומרת התורה בפרשת נצבים: אם יהיה איש או אשה שישמע את כל התנוחה הנוראה והעונשים הגדולים המתוארים בפרשת כי תבא שיבואו על מי שלא קיים את התורה, "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי, כי בשריות לבי אלף" - אין לי מה לדאוג, הדברים אינם נוגעים אלי, ולי זה לא יקרה, "אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא, ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה והבדילו ה' לרעה" וכו'. רואים שהעונש החמור ביותר בא בעיקר על מי שאינו ירא ומפחד מפני עונש ה'.

כך הוא גם הענין בראש השנה. ביום הדין הגדול דנים כל אחד ואחד מי יחיה ומי

ימות, מי במים ומי באש, מי יעני ומי יעשיר. אם באותו הזמן מפחד האדם, ירא מדין שמים וצועק ומבקש רחמים מהקב"ה - הקב"ה מרחם עליו.

וכך מתארים חז"ל את מצות השופר: בר"ה שהוא יום הדין, המלך יושב על כסא דין ועומד המקטרג לטעון טענותיו - ביום זה צוה לנו הקב"ה לתקוע בשופר כדי לעורר את האהבה מלמטה למעלה. קול השופר ההוא עולה, ומתעורר כנגדו קול מלמעלה, ואז כל הטענות שטוען המקטרג מתבלבלות, וישראל יוצאים מן הדין זכאים.

משל למה הדבר דומה? לילד שבא הביתה מהתנייד, וכבר לפני הגיעו הספיק המלמד לספר להורים שבאותו היום בנם לא השתתף בלימודים, הפריע בכיתה, שבר רכוש ועוד ועוד. והנה עוד הוריו חושבים איזה עונש לתת לו, נסגרה הדלת על אצבעו ושל הילד. ומעוצמת הכאב הוא צורת צריחה גדולה. באותו רגע, האם המבוהלת גם היא

4

צורחת כנגדו, קמה מהומה בבית, וכולם ניגשים להרגיע את הילד ולנחם אותו, כל מה שעולל בחיידר נשכח וכל העונשים שחשבו להענישו בטלים, ולא עוד אלא שקונים לו כמה מתנות וצעצועים כדי לפייסו.

וכן הוא בר"ה. כאשר כל אחד ואחד בפרט ועם ישראל בכלל עומדים בדיון, מצוה הקב"ה לתקוע בשופר, שכן התקיעה מבטאת את הצעקה העמוקה של עם ישראל לרחמי שמים, ואז מלמעלה יוצא קול כנגדו, קול של רחמים רבים מאבינו שבשמים, הדיון מתבלבל והקב"ה מרחם על בריותיו.

אם כן, כאשר ידע כל יהודי ויהודי שראש השנה הוא יום אשר בו נקבעים כל מאורעות השנה, כל המחלות, האסונות והפיגועים כולם נקבעים ביום זה, אם לא יאמרו "שלום יהיה לי", אלא יפחד ויבקש מהקב"ה רחמים עליו ועל משפחתו ועל כל בית

ישראל - מיד הקב"ה ירחם על ברי

בהם, כך יש לפרש.

אבל דע לך כי עיקר הפירוש, כי השם יתברך ברא העולם על סדרו, ויהיה כל נברא במקום שנתן לו השם יתברך. והגלות הוא שינוי סדר בעולם, שיהיה גולה ממקומו המיוחד והמסודר לו. וכאשר שב מן הגלות, אף אצל האומות כתיב "ושבתי", לפי שהדבר הזה מגיע לו, שהגלות היפך רצונו אשר סדר העולם, וכאשר שב למקומו, גם כן דעתו יתברך שב ונת ושקט, וזהו "ושבתי" דכתיב. אבל ישראל, שהגלות שלהם מגיע לעצם כבודו, שהשם יתברך נקרא "אלהי ישראל" (שמות כ, י). וכן סדר כבראשית הבריא שיהיה ישראל בארץ הקדושה, וכאשר גלו - כמה שעצם כבודו דבק בהם - כאילו

גלה אתם. וכאשר שבים כתיב "ושב ה' אלהיך וכו'". וחילוק גדול יש בין "ושבתי", ובין "ושב ה' אלהיך", שמוזכר שמו, שזה בודאי כאילו נגאל ושכ אתם. אבל בשאר

אומות, אף על גב שהגאולה מתיחס לו, אין זה רק כמה שזה רצונו שיהיה הכל מסודר על מקומו, ולא יהיה גלות לשום נמצא. מכל מקום, אין זה מגיע לעצם שמו. אבל אצל ישראל כתיב "ושב ה' אלהיך", להורות שהדבר הוא כאילו הוא יתברך נגאל עמהם, ודבר זה ברור¹⁰:

ישראל פ"א טו]: "כי הגלות הוא שינוי ויציאה מן הסדר, שהש"י סידר כל אומה במקומה הראוי לה, וסידר את ישראל במקום הראוי להם, שהוא א"י. והגלות מן מקומם הוא שינוי ויציאה לגמרי, ושם ר"פ לא [קמג]: כתב: "התבאר לך מן הדברים אשר אמרנו, כי הגלות הוא יציאה מן סדר העולם". (6) ושם בפ"א [קמג]: כתב: "ולכך מצאנו בדברי חכמים, כי הוא יתברך אשר סידר את העולם, וחפץ בסדר הנמצאים, מקוה ומצפה אל הגאולה". ושם כתב עוד [קמד]: "כי הוא יתברך אשר סידר המציאות על סדר שלו, הוא מצפה ומקוה אל הגאולה להסיר הגלות, אשר הוא יוצא מן סדר העולם". ושם בהמשך כתב [סוף קמה]: "כי הוא יתברך סידר המציאות, ועל דבר היוצא מן הסדר הש"י אומר 'אוי לי... חרטה גמורה שיש בדבר זה. כי דבר זה [גלות] כאילו היה חסרון במעשיו יתברך". (7) לשונו בנצח ישראל פ"י [סד]: "מה שהש"י עם ישראל בגלות... כי אין ישראל נפרדים מן השכינה, מאחר שהוא ית"ש שחף שמו בשם [ירושלמי תענית פ"ב ה"ו]. ולכך בכל גלות וגלות ובשובם הוא אתם, כי לדביקות הזה אין פירוד". וזהו יסוד מוסר בספרי המהר"ל. וכפי שכתב בג"א שמות פ"ג אות ב "שהוא יתברך אסור בויקים בישראל", וראה שם הערה 6, ושם פ"ג הערה 102. ובמדבר פ"א אות ה כתב: "כי שם ה' נקרא על ישראל, ולפיכך העומד עליהם כאילו עומד על חקביה", ושם הערה 23. וכאמור, דביקותם של ישראל בהקב"ה היא מאותם עניינים העוברים כחוט השני לאורך כל ספרי המהר"ל. (8) תנחומא ראה, אות ח: "אתה מוצא כשברא העולם, חלק [הקב"ה] הארצות לשרי האומות ובהר בא"י, אמר הקב"ה, יבואו ישראל שבאו לחלקי, וינחלו את הארץ שבאה לחלקי".

7
ש

8
אור
אורה

9
הרה
ש

5

"לא בשמים היא לאמור מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה" (ל', י"ב).

כל אחד יכול להגיע לפסגות הגבוהות ביותר בתורה ועבודת ה', על ידי השקעת מאמץ כביר והקב"ה מסייעו בלמעלה מן הטבע, גבוה מעל גבוה!

(10)
סוף הקטן
301'

1 | אמר רבי אבדימי בר חמא בר חסא "לא בשמים היא ולא מעבר לים היא", שאם היתה התורה בשמים צריך אתה לעלות אחריה, [עירובין נה.].

אפילו אם היו אומרים לך עשה סולמות ועלה לשמים ולמד תורה ראוי אתה לעלות שנאמר "לא בשמים היא", כל שכן עתה שיש לך ללמוד בזמן שאין אתה עולה, [מדרש דברים רבה מכת"י].

מקשים כאן העולם קושיא גדולה ועצומה, וכי אם היתה התורה בשמים היה האדם יכול לעלות אחריה לשמים ללומדה שם?! וכיון שלא ניתן לעשות זאת, לשם מה נכתב דבר זה בפסוק?

אמנם כוונת התורה היא, שעל האדם לעשות את השתדלותו המירבית להשיג ולידע את התורה ונתיבותיה ואז הקב"ה ישיג זאת בידי למעלה מן הטבע. וכמו מצינו אצל אברהם אבינו ע"ה שדרשו רבותינו (יומא כה) שקיים את כל התורה כולה ואפילו עירובי תבשילין. ומצינו עוד בזוהר הקדוש (מך ב' שמות דף ע"ה ע"ב) ובגמרא (ע"ז ד:) שמסכת עבודה זרה של אברהם אבינו היה בה ארבע מאות פרקים, והרי בזמן אברהם אבינו עדיין לא ניתנה התורה, ובכל זאת השיגו האבות את ידיעת התורה, והיינו על ידי שהשתדלו וביקשו לידעה, לכך הקב"ה השיגה בידם.

וכן כתבו המפרשים בשם מרן החפץ חיים זצ"ל שביאר שאף על פי שכל בר דעת יודע שהדבר הוא בלתי אפשרי במציאות שנעלה לבדנו בכוחותינו לשמים לקחת את התורה, שכן גם אלף סולמות לא יגיעו לשמים, מכל מקום כוונת התורה להורות שצריך האדם לעשות כל אשר ביכולתו, ואז הקב"ה מסייעו למעלה מדרך הטבע.

מרגלא בפיו של הסבא מנוברדוק זצ"ל: "לעולם איני חושב אם יכול אני לעשות או לא, אלא אם חייב אני לעשות גם אוכל באמת לעשותו!"

וזה יסוד הדברים של מה שאמרו רבותינו (אבות פ"ב משנה ט"ו) "לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר להרבה". דהנה באמת התורה ארוכה מיני ים והיאך יוכל האדם יציר חומר בן תמותה לידע התורה כולה על בוריה?, והיאך יוכל גם לחדש ולפלפל בכל התורה?

אלא הן הן הדברים - שעל ידי שהאדם משקיע את כל כוחותיו ללימוד התורה וידיעתה ועושה כל אשר מוטל עליו, ממילא הקב"ה מסייע בידי וזוכה האדם להשיג ולידע התורה כולה!

וכן דרש רב יצחק בר אבדימי (סנהדרין צט:) את מאמר הכתוב (משלי פרק ט"ו) "נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו", הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר, ופירש מאורן של ישראל רבינו שלמה יצחקי שהתורה מחזרת עליו

(6)

ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, וכל כך מפני שכפף פיהו על דברי תורה.

ובמדרש (ויקרא רבה פרשת מצורע אות י"ט) אמרו שמי שטיפש אומר מי יכול ללכיד את התורה כולה, אבל מי שפיקח אומר, הריני לומד שתי הלכות הייב ושתי הלכות למחר עד שאני קורא את כל התורה כולה. והנה בודאי גם אם ילמד כל יום שני הלכות לעומקם ולרוחבם עדיין לכאוף לא יוכל להשיג לידע את כל התורה כולה? אך לאור האמור מובן כוונת חז"ל שמי שפיקח לומד בכל יום שני הלכות ומשיג הרבה, ועל ידי השתדלות בכלי היכולות שלו משיג בסיעתא דשמיא גם למעלה מזה, גבוה מעל גבוה, עד עיודע את התורה כולה.

הוסיף לבאר בספר ברכת מרדכי להגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א שודאי לא קיימת מציאות כזאת לעלות אחרי התורה השמימיה, אלא שהכמיהה לתורה יוצרת את כל השגתה. ולכן אילו היתה התורה בשמים, או מעבר לים, הכמיהה אליה היתה יוצרת כל מיני "סולמות" או מיני כלי שיט, שאף אם בלתי מושגים המה עתה, ואינם עולים על דעתינו, אך אילו היינו זקוקים לכל אלו כדי להשיג התורה, הרי אז יחד עם הכמיהה היו אלו נוצרים, כדי להשיג התורה הזאת.

מדוע יום הדין ויו"כ בתחילת שנה, ולא בסופה?

החיד"א זצ"ל (בספרו "דברים אחדים" דרוש כ'), הקשה קושיא עצומה בשם רבי משה קורדובירו (הרמ"ם זצ"ל). יש להתבונן למה יום הדין הוא, בראש השנה, שהוא בתחילת השנה החדשה, היה ראוי להיות יום הדין בסוף השנה שעברה, ובשני שלישי חודש אלול יהיה יום הדין, ובסוף אלול יהיה יוה"כ, ועשרת ימי תשובה יהיה בנתיים, וכך מסתבר יותר שעוונות שנעשו בשנה זו יתכפרו באותה שנה שנעשו, ולא בשנה אחרת?

תירץ החיד"א עפ"י מה שכתוב בילקוט שמעוני (סוף פרשת פנחס): רבנן אמרי "יספת לגוי", כל מה שאתה מוסיף ימים טובים או מוסיפים לך קורבנות, אי"ר לוי בכל חדש וחדש ביקש הקב"ה ליתן להם מועד לישראל, בניסן נתן להם, באייר נתן להם פסח קטן, בסיון נתן להם, בתמוז היה בדעתו ליתן מועד גדול ועשו את העגל, ובטלו אב אלול, בא תשרי ופרע להם ר"ה ויוה"כ והחגים, אמר הקב"ה לאחרים הוא פורע ושלו אינו נוטל, תן לו יומו, ביום השמיני עצרת תהיה לכם.

אמור מעתה נחה שקטה קושית הרמ"ק, באמת היה צריך להיות כ"ה ויוכ"פ בחודש אלול, ומשום שחטאו בעגל, נתבטלו תמוז אב ואלול מלהיות בהם חגים. ולפי שעלה משה רבינו למרום להתפלל על ישראל, וירד לפסול לוחות שניות וישב עד יוה"כ, לכן לא היה אפשר לעשות ג"ה ויו"כ באלול, רק בתשרי.

ומוסיף שבזה ביאר בספר "זרע ברך" באופן נפלא, מדרש מוקשה מאד, וזה לשון המדרש (איכה רבתי): "אילו זכיתם הייתם קוראים - כי ביום הזה יכפר עליכם", עכשיו אתם קוראים - "חטא חטאה ירושלים". דברי המדרש תמוהים, וכי אם לא היו חוטאים ולא היה נחרב בית

11

12

310 כ"ו
ה' תשרי
5/17c

7

המקדש היו קוראים בחודש אב "כי ביום הזה יכפר עליכם", הלא הקריאה "כי ביום הזה יכפר עליכם" שייך ליום כיפור שהוא בחודש תשרי?

13

אלא לפי דברי הילקוט מתפרש נפלא מאוד, דאם לא היו חוטאים בעגל הלא היה נקבע ר"ה בתמוז, ויו"כ בעשרה באב, והיו קוראים בחודש אב "כי ביום הזה יכפר עליכם", ועתה שחטאו קוראים "חטא חטאה ירושלים".

6

ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע.

14

השנה
ולמחרת

ישנם רגעים בחיי האדם, אשר השפה היותר עשירה והיותר יפה שבעולם אין בכחה לבטא את אשר ירגיש ואת אשר יחוש אז; ישנם רגעים בחיי האדם אשר רגשותיו נובעים אז מעמקי הנקודה הפנימית של נשמת-נשמתו, ובאותם רגעי-הקודש אין בכחו של האדם להוציא מפיו אפילו מלה אחת, אפילו אות אחת. המלה היותר קדושה תוכל לחלל אז את קדושת ההרגשה. רגעי קודש כאלה בחיינו הכלליים היו לנו לשעבר בזמן קבוע, אחת בשנה. כשהכהן הגדול היה נכנס ביום הכפורים לפני ולפנים, בבית קדשי-הקדשים, והיה מעלה לפני כסא כבודו של יושב בסתר עליון את רחשי לבותיהם של בית ישראל, לא

היה מוציא מפיו אפילו הגה אחד וגיב אחד, אפילו מלה אחת או אות אחת, ורק לאחר שיצא מקדשי הקדשים היה מתפלל "תפלה קצרה בבית החיצון".² אין זכר לכל אותן התפלות והסליחות והתחינות והפיוטים הארוכים והמרובים של יום-הכפורים שלנו, אלא דממת קודש מהחלטת בקדשי-הקדשים פנימה ו"תפלה קצרה" בהיכל הסמוך. התפלה היותר נהדרת והיותר קדושה היתה עלולה לחלל את קדושת הרגע הנאדרי-בקודש של ביאת כהן-הגדול ביום-הכפורים בקדשי-הקדשים.

6

ומעין קדושת אותו הרגע של כהן-הגדול לפני ולפנים יש לכולנו ברגע של תקיעת שופר. אף מבחינת ההלכה דומים הם שני אלה: "כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי"³, ולפיכך כשם שאי-אפשר היה להכנס לפני ולפנים בדבר המזכיר את עבודה-הזרה הראשונה של ישראל, את עגל הזהב, כך אסור להשתמש בדבר המזכיר את עבודה זרה זו ברגע של תקיעת שופר. וכשם שלפני-ולפנים הוא מקום העומד למעלה מעלה מ"עולם הדבור", ולו גם היותר קדוש, כך אנו מגיעים למרום פסגת אגתו המקום של דממת-קודש בשעת תקיעת שופר.

4

"אין קטגור נעשה סנגור". הלשון שלנו "לוחכת את העפר" בכל ימות השנה, מגואלת ומגואצת היא בדברי-מרמה ושפתי שקר, ברכילות ולשון הרע וקנאה ושנאה ותולדותיהן וכיוצא בהן, ואשר עלי-כן אין בכחו של "קטגור" זה להיות לנו ל"סנגור" ביום-הדין אלא אם כן נזדרז קודם שנבוא ללשון התפלות הנשגבות של מלכיות, זכרונות ושופרות לחתור חתירה בעומק הנשמה, לפני ולפנים של הלב, ולהוציא משם את

26

מה שהוא עמוק יותר וקדוש יותר מהלשון והשפה, את דממת-הקודש של עצם הנפש, שאין ערוך לה אפילו בשפה היותר עשירה והיותר יפה שבעולם. ומכאן — סוד הקולות הפשוטים של השופר. אל דבור ואל ספור. "ממקום קיים קראתיך ד"י"⁵. מעמקי חביון עוזה של הנפש מתפרץ "הקול קול יעקב", הקול הפשוט שאין לו לא גוף ולא דמות הגוף של תיבות ואותיות וצרופי-צרופיהן. "ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע". מדוכא ומשוקע היה הקול הפנימי הזה בקרבנו בכל ימות השנה על-ידי "הקדים ידי עשו" שלנו, על-ידי "ערת גדי העזים"⁶ שלבשנו לא לשם קבלת ברכתיו של יצחק, אלא לשם נזיד הערשים

31

36

8